

KARAKTERISTIK KERIS SUMENEP KOLEKSI MOCH. MANSUR HIDAYAT

Ahmad Erwin Siswanto

Program Studi Pendidikan Seni Rupa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
aerwinsiswanto@yahoo.com

Nunuk Giari Murwandani

Program Studi Pendidikan Seni Rupa, Fakultas Bahasa dan Seni, Universitas Negeri Surabaya
noen.giari@gmail.com

Abstract

Keris Sumenep wordt bewaard door alle kringen, van afstammelingen van edelen, gewone mensen, kunstenaars, kerishandelaren tot kerisverzamelaars buiten het eiland Madura zoals Moch. Manshur Hidayat die bewust verzamelt vanwege de schoonheid en uniciteit van zijn kenmerken. Keris Sumenep heeft kenmerken die te zien zijn in de volledigheid van *meubels, namelijk het hoofd van de Sumenep keris die een cilindrische basisvorm heeft, de uiteinden zijn op één punt versmolten om krullen te vormen*, en in warangka keris heeft een vorm die lijkt op de vorm van garnalen, bladeren en boten. Terwijl *het Sumenep-kerismes een dunne gandhik heeft, stralen die er ondiep en plat uitzien*, en het prestigekarakter in het mes een echte textuur heeft, dat wil zeggen dat het bij aanraking in reliëf en scherp aanvoelt.

Trefwoorden: Keris, kenmerken.

Abstract

Keris Sumenep is preserved by all people, from the descendants of nobles, commoners, artists, from the merchant to the collector of keris outside of Madura Island such as Moch. Manshur Hidayat are intentionally collected it because of their beauty and unique characteristics. Keris Sumenep has the characteristics that shown in the completeness furniture is upstream of keris Sumenep which has a cylindrical basic form ends fused at one point to form curls, and the keris's sheath has a shape like shape of the shrimp, the leaves and also a boat. While the blade of keris Sumenep have thin gandhik, pejetan that looks shallow and flat, and pamor characteristic that there on the blade has a real texture, if touched was raised and sharp. **Keywords :**

Keris, characteristic.

Sumenep is een van de regentschappen die de voorloper is van het koninkrijk op het eiland Madura, Het heeft veel kris-overblijfselen van het koninkrijk dat ooit in zijn tijd slaagde. Keris Sumenep is favoriet bij verzamelaars zoals Moch. Manshur Hidayat omdat het mooie eigenschappen heeft die in 2011 zijn bewezen in de keris-esthetische competitie, ontving een prijs als genomineerde voor de top 10 keris Oost-Java en Madura, maar liefst 10 kerisbladen, 9 bladen zijn Sumenep kris. (Catalogus van Keris Aesthetic Competition, 2011)

Toch zijn er nog steeds veel mensen die niet op de hoogte zijn van de ontwikkeling, naar de kenmerken van de Sumenep kris. Het ontbreken van boeken die de Sumenep-kris bespreken is een van de invloeden, omdat de kennis over de Sumenep-kris alleen door bepaalde mensen is begrepen, namelijk de afstammelingen van Sumenep-edelen, keris-ambachtslieden, kerishandelaren, tot kerisverzamelaars. Kennis van de Sumenep-kris wordt geleerd door mondelinge overlevering in de vorm van kennis die van de ene generatie op de andere wordt overgedragen.

De geschiedenis van de reis van de meesters in Sumenep in het verleden was in staat om de geest van de

INTRODUCTIE

Keris is het werk van de voorouders van het Indonesische volk wiens creatieproces gebruik maakt van vouwsmeedtechnieken, namelijk door herhaaldelijk te vouwen, te branden en te smeden totdat het uiteindelijk verschillende vormen van kerismessen oplevert die zijn versierd met prachtige, unieke en karakteristieke prestigemotieven. Keris werd gemaakt en werd een cultureel erfgoed in bijna elke regio van de archipel, zoals in Sumenep op de oostelijke punt van het eiland Madoera. Het bestaan van keris vandaag de dag nemen bijna alle lagen van de bevolking deel aan het conserveren, zowel van gewone mensen, ambtenaren, tot kerisverzamelaars, zoals Moch. Manshur Hidayat is een van de verzamelaars uit Surabaya die 298 kerismessen heeft, waarvan 22 Sumenep kris.

keriscultuur te koesteren die nog steeds diep geworteld is in de ziel van de mensen van Sumenep, tot kan de volgende generatie inspireren om te blijven werken aan het behoud en de ontwikkeling ervan.

Probleemstelling

Wat zijn de kenmerken van de Sumenep keris Moch collectie. Manshur Hidayat ?

Het doel van deze studie is om de kenmerken van de Sumenep keris Moch-collectie te kennen en te beschrijven. Manshur Hidayat.

Voordelen van onderzoek

1. Persoonlijk

Ken de vorm van de kris in het algemeen;

Het kennen van de kenmerken van de Sumenep kris;

2. Instelling

Help informatie te geven over de vorm van de verscheidenheid aan ornamenten op de keris;

Geeft meer informatie over kenmerken van Keris Sumenep;

3. Wetenschappelijk

Kan een uitgebreide uitleg geven van de kenmerken van de Sumenep-kris

Kenmerken van Keris

Keris is het resultaat van smeedkunst waarvan de materialen uit ten minste twee soorten metaal bestaan, maar kris die meestal uit drie soorten metalen bestaat, namelijk: ijzer, *prestige* en staal. (Susanto, 2011:220) De gebruikte techniek is smeden, wat herhaaldelijk wordt gedaan om verschillende vormen van kris te produceren, versierd met mooie en diverse prestigemotieven.

Keris in de archipel is zeer divers, zodat elk type keris verschillende vormen en kenmerken heeft, om de kenmerken van elke keris te achterhalen, moet het volgende in twee aspecten worden bestudeerd:

1. Bilah Keris

Als de keris uit het skelet (warangka) wordt verwijderd, kan worden gezien hoe de fysieke vorm van de keris werkelijk is. De vorm van de keris ziet eruit als een snede gemaakt van ijzer-staalmetaal dat zo is bewerkt als gevolg van legeringen en mengsels van verschillende metalen, de vorm ziet er breed en langwerpig uit met een scherpe rechter- en linkerrand, waarbij de ogen van het mes taps toelopen als de punt van een stuk kokosblad (Arifin, 2006: 46) De kenmerken die op het kerisblad verschijnen, kunnen worden gekend door middel van drie elementen, dat wil zeggen:

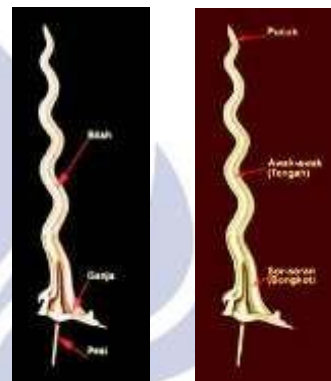
1. Dhapur

Dhapur is een typologie van *kerisbladvormen*, zowel recht als *luk*, met een *zekere* ricikan-volledigheid, tot nu toe is het niet met zekerheid bekend hoeveel vormen van

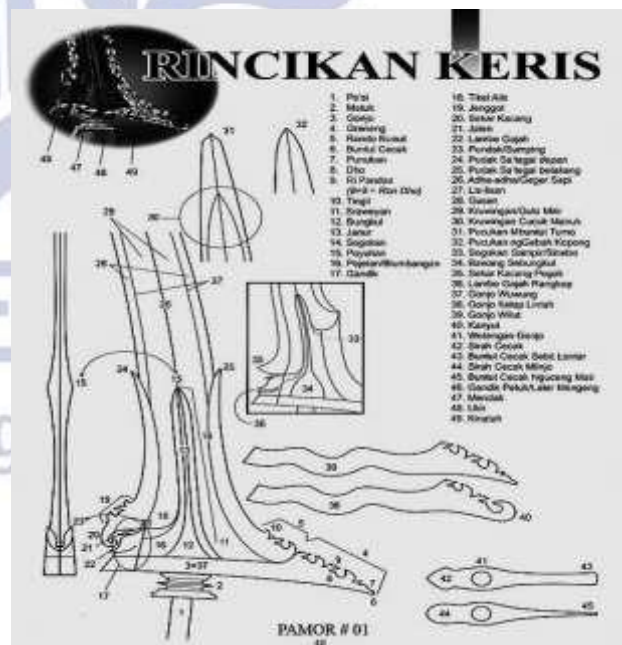
dhapur keris ooit zijn gemaakt. (Haryoguritno, 2006: 151) Ieder De kris die wordt gemaakt, heeft verschillende *dhapur-namen*, zoals: van een keris-mes wordt gezegd dat het *dhapur Brojol* is als het een *recht* mes heeft met rechttoe rechtaan Gandhik-strijd en jetting.

1. Kanton Ricikan

Volgens Koesni (2003: 51) "is *Ricikan* de naam van de naam van het onderdeel dat wordt vermeld of opzettelijk is gemaakt om de kenmerken toe te passen op het deel van een erfstuk (keris)". Volgens Haryoguritno (2006: 161) komt "*Ricikan* van het Javaanse woord *ricik*, wat "verdelen" of "detaileren" betekent. *Ricikan* betekent dus detail". Enkele van de *ricikan* in een kerismes zijn als volgt:

Gambar 1 : Bagian-bagian pada bilah keris

Gambar 2 : Ricikan pada bilah keris.

a) Pamor

Prestige is een versiering of afbeelding of motief of ornament op het *tosan aji-lemmet*, namelijk keris, speer, zwaard, wedung, enz. De decoratie of afbeelding wordt gevormd, ontstaan, zich *ontwikkend*, vanwege het

smeedproces, en niet omdat het is gesneden of bezaaid (*inleg*), noch Omdat *het ijzeren lemmer* van de kris is gecoat met andere metalen. Met een gesmolten smeedtechniek van verschillende elementen en metaalverbindingen wordt het *prestige* gevormd. (Harsrinuksmo, 1985: 1)

Het *prestigemotief* dat er uit ziet in de vorm van rechte lijnen, rondingen, cirkels, om te lijken op objecten om ons heen, zoals hieronder weergegeven.

Gambar 3 : *Pamor Melati Rinonce*

Niet alleen als decoratie, in elk kris prestige-motief zit ook geluk dat al sinds de oudheid wordt geloofd en niet los kan worden gezien van het leven van de keriseigenaar. Volgens Harsrinuksmo (1985: 106) wordt over het algemeen aangenomen dat kris met het prestige van jasmijn rinonce een goede invloed heeft op de eigenaar, namelijk om de associatie te vergemakkelijken en de komst van het pad van fortuin te vergemakkelijken.

2. Perabot Kerry

Volgens Haryoguritno (2006: 261) worden alle complementaire objecten van *het blad meubels genoemd*. Meubelmateriaal *zijn* over het algemeen hout voor *warangka* en rijen, terwijl edele metalen, andere metalen of edelstenen worden gebruikt voor *mendhak* en *pendhok*.

De kenmerken van meubels die in deze studie worden besproken, zijn alleen gericht op stroomopwaarts en warangka, omdat Sumenep mranggi in deze twee aspecten hun creatieve ideeën in een kenmerk van Sumenep kris-meubels heeft gegoten. De betekenis van stroomopwaarts en warangka is: a) stroomopwaarts

Stroomopwaarts in de wereld van perkerisan is een plaats voor leuning die zijn bevestigd aan krisbladen van hout, koeienbotten, hoorns en zelfs ivoor. De vorm en het motief van het snijwerk variëren met kenmerken afhankelijk van de regio en mranggi die het maken. b) Warangka

De Warangka is een schede of container van een dolkblad als een eenwording met een dolk. Over het algemeen zijn de ravijnen gemaakt van hout zoals geurig sandelhout, tina, mentaos, kemuning tot teak. De vormen van de gecreëerde encyclopedie hebben kenmerken met beeldhouwde motieven die overeenkomen met de regionale stijl en onderscheidende kenmerken van een bepaalde mranggi.

METHODE

Op basis van de achtergrond en probleemformulering is het type onderzoek kwalitatief onderzoek dat wordt gepresenteerd in beschrijvende vorm. De gegevensbronnen in deze studie zijn keris, Sumenep en Moch. Manshur

Hidayat als kerisverzamelaar die veel weet over zijn kerisverzameling, daarnaast worden verschillende informanten die verbonden zijn aan de keriscultuur gebruikt als gegevensbronnen zoals afstammelingen van Sumenep-edelen, meesters en kerishandelaren. De volgende bron van gegevens zijn boeken, tentoonstellingscatalogi, tijdschriften en video's die kris en de volledigheid van meubels en snijmotieven die het versieren bespreken.

Technieken voor gegevensverzameling a)

Observatie

Er zijn waarnemingen gedaan op 22 Sumenep krisbladen in de Moch-collectie. Manshur Hidayat is een van de krisverzamelaars in Surabaya. Om erachter te komen hoe de kenmerken van de Sumenep kris, werden observaties gedaan over de latten en meubels van de keris.

b) Gesprek

De afgenomen interviews zijn bedoeld om meer diepgaande informatie te verkrijgen over het onderwerp dat wordt bestudeerd. Er werden interviews afgenomen met informanten of figuren die kennis hadden over kris, zowel van historische aspecten, de ontwikkeling van de werken van de meesters, tot de kenmerken van kris, in het bijzonder Sumenep kris. De informant in het onderzoek was Moch. Manshur Hidayat, is een van de krisverzamelaars in Surabaya. Een andere informant in deze studie was R. Abdurrahman, een van de afstammelingen van het koninklijke hof van Sumenep. Fathurrahman is een meester die weet over de geschiedenis van de kenmerken van de Sumenep kris, weet van de geschiedenis van de kenmerken van de Sumenep kris. Hosdi is een kris trader die veel weet over de ontwikkeling van Sumenep kris. Rusdianan is een van de kerishandelaren uit Sumenep die in Surabaya woont met kennis over kris, zowel Javaanse kris als Madura kris. De volgende informant was Soewarso, een van de meesters in Sumenep die op de hoogte was van de ontwikkeling van de Sumenep kris. Er werden ook interviews afgenomen met Sugianto en Afdaly Anwar, een inwoner van Sumenep-Madura, die expertise heeft in het maken van stroomopwaarts en warangka kris. c) Documenten

Documenten in dit onderzoek bestaan uit twee soorten, namelijk gedrukte media en elektronische media. Tijdens het onderzoek werden de gedrukte media gebruikt boeken over kris en esthetiek,

keristentoonstellingscatalogi, foto's van keris door meesters en foto's van verzamelcollecties. Terwijl elektronische media in de vorm van video's over keris, zowel in de vorm van geschiedenis, productietechnieken, tot documentaires van sociale activiteiten over keris.

Data-analyse

De gegevensanalyse die in dit onderzoek is uitgevoerd, is als volgt:

1. Reductie van gegevens

In dit onderzoek werden alle gegevens uit observaties, interviews en documenten tijdens het onderzoek (in de vorm van notities, boeken, afbeeldingen, foto's en video's over kris) verzameld, waarna werd gesorteerd (groeperen) om de gegevens te vereenvoudigen om de juiste en nauwkeurige informatie te vinden op basis van het onderzoeksonderwerp.

1. Presentatie van de gegevens

Gegevens over de Sumenep-kris die tijdens het onderzoek zijn verkregen uit verschillende gegevensverzamelings technieken worden gepresenteerd in de vorm van verhalende teksten en fotodocumentatie, aangezien de meeste informatie is verkregen door observatie en interviews, gezien het gebrek aan boeken over de Sumenep-kris. Enkele andere gegevens die door het proces van reductie uit boeken, video's en internet zijn verkregen, worden vervolgens gepresenteerd in de vorm van verhalende tekst. De presentatie van gegevens wordt uitgevoerd en gegroepeerd op basis van de focus van het onderzoek om het trekken van conclusies te vergemakkelijken.

2. Conclusies trekken

De resultaten van reductie, gegevenspresentatie tot gegevensanalyse over de Sumenep-kris werden uitgevoerd over het kerisblad bestaande uit *dhapur* met volledige *ricikan* en verschillende *prestige*, maar heeft nog steeds onderscheidende kenmerken. Het *kerismeubilair* bestaande uit stroomopwaarts en warangka heeft een verscheidenheid aan kenmerkende vormen en gebeeldhouwde motieven, zodat de kenmerken te zien zijn in de Sumenep-kris die het voorwerp van onderzoek is.

Gegevensvalidatie

Gegevens verkregen uit het verzamelproces tot en met data-analyse moeten worden getoetst op juistheid. Om de juistheid van alle gegevens die in dit onderzoek zijn verkregen te testen, werd daarom gegevensvalidatie uitgevoerd door:

1. Kanton Triangulasi

Triangulatie bij geloofwaardigheidstesten wordt gedefinieerd als het controleren van gegevens uit

verschillende bronnen op verschillende manieren en op verschillende tijdstippen. Er is dus triangulatie van bronnen, triangulatie van dataverzamelingstechnieken en tijd. (Sugiyono, 2011: 369)

Evenzo werd in dit onderzoek, om de juistheid van de tijdens het onderzoek verzamelde gegevens overtuigend te testen, brontriangulatie uitgevoerd om de juistheid van de gegevens te testen door de gegevens te controleren die via verschillende bronnen waren verkregen, namelijk kris, informanten en documenten. Het interview werd niet alleen met Moch afgenomen. Manshur Hidayat, werden ook interviews afgenomen met andere informanten zoals R. Abdurrahman, Fathorrahman, Hosdi, Rusdianan, Soewarso, Sugianto en Afdaly Anwar. De gegevens verkregen van de informanten werden vergeleken met de Sumenep kris als onderzoeksobjecten en bestaande documenten, om de betrouwbaarheid van de tijdens het onderzoek verkregen gegevens te waarborgen.

Triangulatietechniek door gegevens van Sumenep's kris-observaties dubbel te controleren in vergelijking met gegevens verkregen uit interviews met informanten. Omgekeerd moeten interviewgegevens worden vergeleken met de resultaten van bestaande observaties en documentatie, om de validiteit van de verkregen gegevens te testen. Als gegevens van alle drie de technieken dezelfde gegevens opleveren, kan de validiteit van de gegevens worden afgerekend

1. Informan recensie

Het laatste proces van datavalidatie is het opnieuw controleren van de gegevens die tijdens het onderzoek zijn verkregen, door deze opnieuw met Moch te bespreken. Manshur Hidayat als speciale informant in dit onderzoek. De resultaten van het onderzoek zijn ook besproken met Soekaryo (Head of Tourism Culture) Disbudparpora Sumenep. De discussie is gericht op het verkrijgen van onderzoeksresultaten die echt verantwoordbaar zijn.

RESULTATEN EN DISCUSSIE Overzicht van Keris Sumenep

Keris is een cultureel erfgoed in de vorm van oude steekwapens, het werk van meesters uit elk koninkrijk dat ooit regeerde in het regentschap Sumenep. Naast het functioneren als wapen heeft de Sumenep kris prachtige eigenschappen.

Gambar 4 : Bilah dan Perabot keris Sumenep.

De kenmerken van de Sumenep-kris zijn te zien in het *meubilair* (stroomopwaarts en warangka) van de Sumenep-kris, die een typische Sumenep-Madura-vorm en siervariëteit heeft, zoals de stroomopwaartse vorm van Donoriko, Dhang-odhangan warangka, evenals motieven van planten, schelpen, gevleugelde paarden, draken en oorlogswapens. Op het *lemmet* zijn de kenmerken van de Sumenep-kris te zien in de vorm van een *gedurfd prestigekarakter* met een echte textuur als symbool van het karakter van Madurezen.

Op het oostelijke puntje van het eiland Madura groeit de keriscultuur snel. Sinds lang geleden zijn in Sumenep het aantal kerisambachtslieden toegenomen, tot eind 2014 werd geregistreerd dat er 648 kerisambachtslieden waren die Neem actief bestellingen op en vul de KRIS-markten in de archipel. Daarom, volgens MM.Hidayat, "is het niet overdreven als het regentschap Sumenep wordt gemaakt als de eerste Kerisstad in Indonesië en zelfs in de wereld". Dit werd versterkt door Sudrajat (2013: 2), een geest die bleef groeien in de wereld van de Sumenep-literatuur, waardoor ze de grootste kris-ambachtslieden ter wereld werden, totdat uiteindelijk op 9 november 2014 de Sumenep-verklaring van Keris City werd gehouden.

Kenmerken van de Keris Sumenep Moch-collectie. Manshur Hidayat

De kenmerken werden duidelijker na de analyse van 22 Sumenep kris in de Moch-collectie. Manshur Hidayat die werd gebruikt als object van onderzoek. De analyse werd uitgevoerd op twee aspecten, namelijk het *kerisblad* en het *meubilair* (stroomopwaarts en warangka) die een aanvulling vormden op de Sumenep kris. De bespreking van deze twee aspecten verloopt als volgt:

1. Keris-staaf

Kris Sumenep collectie van Moch.Manshur Hidayat heeft een verscheidenheid aan *ricikan* volledigheid en *prestige*, maar heeft nog steeds overeenkomsten die kenmerken worden. De volledigheid van de *strijd* in het *mes* kan een dhapur-naam van elke vorm van kris bepalen. Analyse uitgevoerd op 22 Sumenep krisbladen, leverde kenmerken op die duidelijk zichtbaar zijn in de vorm van de *ricikan*, namelijk dat de *jetting* er ondiep en plat uitziet. Kris Simenep heeft ook een dunne *gandhik*, evenals een echte *prestigetextuur*, als het wordt aangeraakt, voelt het reliëf en scherp aan.

Gambar 5 : *Pejetan* pada bilah kris Sumenep.

Gambar 6 : *Gandhik* tipis pada bilah kris Sumenep.

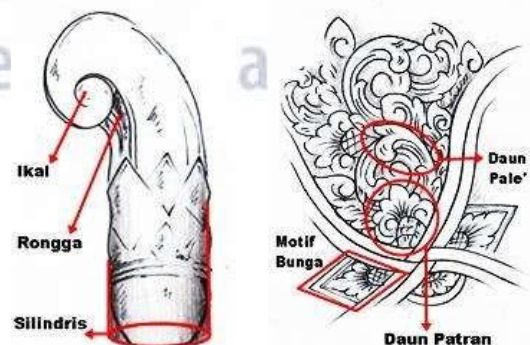
Gambar 7 : De *textuur* van het prestige op de Sumenep kris.

2. Perabot Kerry

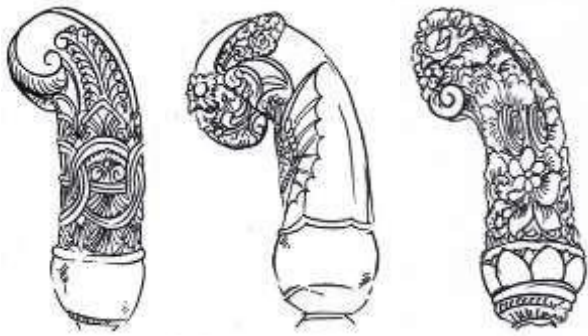
Het *meubilair* is het eerste middelpunt van de aandacht voordat men de *dolkbladen binnenin* kan zien. *Meubels* die *stroomopwaarts* (handvat) en *warangka* (sarong) kris bevatten, kunnen ook de kenmerken van elke kris vertonen. De kenmerken die te zien zijn in Sumenep kris-meubels zijn als volgt:

a) Stroomopwaarts

Hulu kris Sumenep heeft verschillende soorten en vormen, waaronder *stroomopwaarts Tumenggungan*, *Donoriko*, *Koju' Marengnges*, *Kong-bukong*, *Potre Sadu*, *Topeng Butah*, *Pulasir*, *Jurigan* en *Janggalan*. Onder verschillende soorten hebben de karakteristieke vorm van een cilindrische basis waarvan de uiteinden op één punt zijn versmolten om krullen te vormen. De gebruikte beeldhouwde motieven zijn bleke bladeren, bloemmotieven, vruchten en patranbladeren, sommige worden gecombineerd met geometrische motieven in de vorm van lijnen.

Gambar 8 : Bentuk dasar dan ragam hias *hulu* kris Sumenep.

Gambar 9 : Hulu Tumenggungan, Donoriko, Kaju Marengges.

Gambar 12 : Warangka Daun.

Gambar 10 : Hulu Kong-bukong, Potre Sadu, Topeng Butah.

Gambar 13 : Warangka Dhang-odhangan.

Gambar 14 : Warangka Jurigan.

Gambar 11 : Hulu Pulasir, Jurigan dan Janggalan.

b) Warangka

De kenmerken die te zien zijn in de Sumenep keris warangka-collectie van Moch.Mashur Hidayat verschillen niet veel van de kenmerken die worden gezien in de bovenloop van de Sumenep kris. Het idee om in de oudheid *mranggi* Sumenep te creëren, die meestal wordt geïnspireerd door de natuurlijke omstandigheden van het eiland Madura, met name Sumenep, produceert de vorm van warangka Daunan die lijkt op de vorm van Daun, warangka Dhang-odhangan die lijkt op de vorm van garnalen en warangka Jurigan die de eenvoudigste vorm heeft. De gebruikte snijmotieven vertonen overeenkomsten met de snijmotieven op de bovenris.

De verscheidenheid aan ornamenten die worden gebruikt om het meubilair te versieren, is ook geïnspireerd op de natuurlijke en historische omstandigheden van Sumenep, zoals planten- en dierenmotieven in de vorm van schelpen, gevleugelde paarden en draken als symbool van het Sumenep-paleis.

Knoop SLUITEN

Keris Sumenep bestaat uit latten en meubels (stroomopwaarts en warangka) die speciale kenmerken hebben, zowel de vorm als de verscheidenheid aan ornamenten zijn zeer duidelijk zichtbaar om mooie eigenschappen te hebben, voordat de bladen uit de schede worden gehaald. Deze kenmerken komen ook heel duidelijk naar voren in de 22 Sumenep kerismessen in de collectie van Moch.Manshur Hidayat, die het voorwerp is van onderzoek. Daarom is te zien dat de Sumenep-keris over het algemeen meubels heeft die de neiging hebben om te worden gesneden, zowel licht houtsnijwerk tot bijna volledig houtsnijwerk op het hele stroomopwaartse oppervlak als warangka keris Sumenep.

De stroomopwaarts van de Sumenep keris heeft een cilindrische basisvorm waarvan de uiteinden op één punt zijn versmolten om krullen te vormen. Die vorm wordt verder ontwikkeld tot verschillende stroomopwaartse vormen, zoals: Tumenggungan, Donoriko,

Koju' Marengnges, Kong-bukong, Potre Sadu, Topeng Butah, Pulasir, Jurigan en Janggalan. Terwijl de *Sumenep keris warangka* verschillende vormen heeft, zoals: warangka Daunan die *op een blad lijkt*, warangka Dhang-odhangan die de vorm heeft van garnalen, en warangka *Jurigan* is een vorm van ontwikkeling van Dhang-odhangan. *Hulu* en warangka keris Sumenep zijn het werk van de *oude Mranggi Sumenep* die werden geïnspireerd door de natuurlijke omstandigheden van het eiland Madoera, met name het regentschap Sumenep. Evenzo is de verscheidenheid aan ornamenten die worden gebruikt om meubels te versieren, ook geïnspireerd op de natuurlijke en historische omstandigheden van Sumenep, zoals planten- en dierenmotieven in de vorm van schelpen, gevleugelde paarden en draken als symbool van het Sumenep-paleis.

Het Sumenep keris lemmet in de collectie van Moch.Manshur Hidayat is over het algemeen de vorm van het lemmet stijf (niet zo flexibel), De *ricikan* heeft een dunne gandhik en *jets* die er ondiep en plat uitzien (niet golvend) en de diepte is niet zo dik als de duim. Het prestige van het lemmet voelt bij aanraking in reliëf aan (echte textuur). Het prestige van de Sumenep-kris voelt scherp aan wanneer het wordt aangeraakt, zoals in het prestige van *blarak* en ander prestige dat wordt geclassificeerd als schuin prestige. De textuur van het prestige op de Sumenep kris ziet er ook dik uit en voelt ruw aan bij aanraking, het gebeurt in prestigemotieven die als normaal prestige worden geclassificeerd zoals watermeloengulit prestige en ander prestige dat vaak op de Sumenep kris wordt gemaakt.

Volgens Afdaly betekent het prestige van de Sumenep-kris dat ontstaat en onbeleefd is, niet dat de oude Sumenep-meesters geen soepel prestige konden maken, het prestige van de Sumenep-kris werd opzettelijk ruw gemaakt en gehandhaafd als een kenmerk van de Madura kris, met name Sumenep. (Interview, februari 2015)

Suggestie

Het is door de wereld erkend dat keris het culturele erfgoed van de Indonesische natie is en het is de verplichting geworden van de opvolgers van de natie, vooral studenten met als hoofdvak Schone Kunsten om kris altijd te behouden en te behouden als het meesterwerk van hun voorouders, daarom wordt verwacht dat de resultaten van dit onderzoek literatuur toevoegen aan de Surabaya State University en nieuwe informatie toevoegen aan de wereld van onderzoek, met name het regentschap Sumenep, dat sinds 9 november 2014 wordt erkend als de stad van keris wereldprimeur.

Gezien het gebrek aan boeken die de Sumenep kris bespreken, zullen de resultaten van dit onderzoek hopelijk het begin zijn van de opkomst van nieuwe studies die de

geschiedenis, het proces en de kenmerken van de Sumenep-keris grondig en diepgaand kunnen beoordelen.

DAFTAR PUSTAKA

- Arifin, MT. 2006. *Keris Jawa: Bilah, Latar Sejarah hingga Pasar*. Hajied Pustaka.
- Harsrinuksmo, Bambang. 1985. *Pamor Keris*. Jakarta: CV. Agung Lestari.
- Haryoguritno, Haryono. 2006. *Keris Jawa: Antara Mistik dan Nalar*. Jakarta: PT. Indonesia Kebanggaanku.
- Koesni. 2003. *Pakem Pengetahuan tentang Keris*. Semarang: CV. Aneka Ilmu.
- Sudrajat, Unggul. 2013. *Spirit of Iron: The Life Story of Kris Crafters from Sumenep, Madura*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- Sugiyono. 2011. *Metode Penelitian Kuantitatif, Kualitatif, dan Kombinasi (Mixed Methods)*. Bandung: Alfabeta.
- Susanto, Mikke. 2011. *Dikdi Rupa: Kumpulan Istilah dan Gerakan Seni Rupa*. Yogyakarta: DictiArt Lab.
- Tim Penyusun. 2013. *Keris Indonesia (Estetika dan Makna Filosofis)*. Yogyakarta: Mertikarta.